

داروین و نظم: آیا تکامل غایتی دارد؟

Darwin and Design: Does Evolution Have a Purpose

نویسنده: مایکل رُز (Michael Ruse)

ناشر: دانشگاه هاروارد

تاریخ انتشار: می ۲۰۰۳

صفحه ۳۷۱

ISBN: 067401023X

برهان نظم در مغرب زمین فراز و فرودهای فراوانی داشته است. مورخان فلسفه اظهار کرده‌اند که این برهان پس از حملات هیوم و همچنین ظهور تئوری تکامل طبیعی چارلز داروین دیگر نتوانست کمر راست کند. از آن به بعد بود که صور پیچیده حیات نه بر طرح و نظمی دلالت کردند و نه نشان از خالق حکیم به شمار آمدند. با این حال، برهان نظم به‌رغم حملات فراوانی که به آن شده و ضعفهای متعددی که به آن منتسب گردیده یکی از سرسخت‌ترین برهانهای اثبات صانع به‌شمار می‌آید. طی چند سال اخیر کوششهای فراوانی صورت گرفته تا روایتی عقل‌پسند و منطقی از این برهان قدیمی ارائه شود. این تلاشها بیشتر از سوی کسانی صورت گرفته که هم دستی در زیست‌شناسی (تکاملی) دارند و هم به یکی از ادیان (عمدتاً مسیحیت) متمایلند.

مایکل رُز، نویسنده کتاب در این اثر گزارش تفصیلی، جامع و عالمانه‌ای از برهان نظم تاریخچه آن، جایگاه آن و ... در پرتو پیشرفت‌ها و دستاوردهای زیست‌شناسی تکاملی و دیدگاه فیلسوفان جدید ارائه می‌کند. نشر کتاب غیرفنی و دور از تعقید است. رُز با انتخاب چنین نثری خواسته است کتابش برای افراد غیرمتخصص در الهیات و زیست‌شناسی قابل استفاده باشد.

فهرست این کتاب به شرح زیر است:

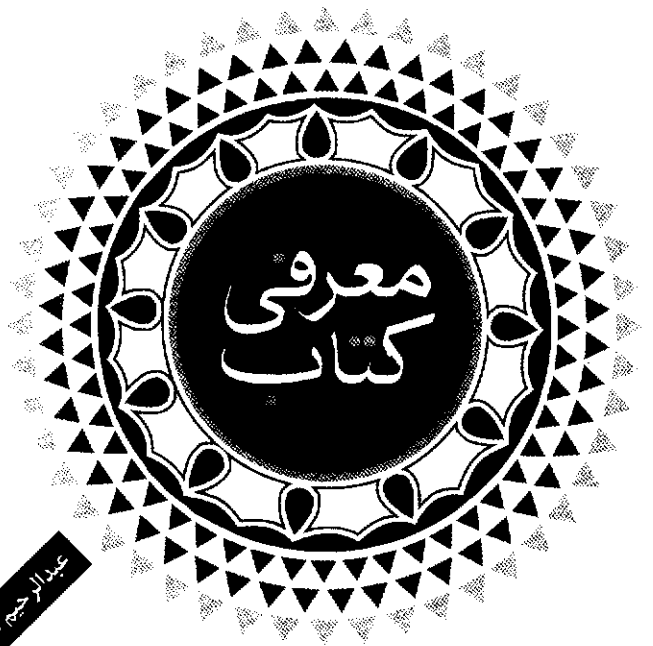
۱. دو هزار سال نظم
۲. عقب‌نشینی کانت
۳. بذره‌های تکامل
۴. چندگانگی مسائل
۵. چارلز داروین
۶. یک مسأله بسیار خطیر
۷. داروینی‌ها علیه داروینی‌ها
۸. قرن تکامل
۹. سازگاری با محیط
۱۰. نظریه و آزمون
۱۱. صورت‌گرایی
۱۲. از کارکرد یا نظم
۱۳. نظم به‌مثابه استعاره
۱۴. الهیات طبیعی
۱۵. تنظیم کردن ساعت

MICHAEL RUSE

DARWIN
and Design

Does evolution have a purpose?

علم و دین: آیا سازگارند؟

Science and religion: Are they compatible

گردآورنده: پاول کرتس (Paul Kurtz)

ناشر: Prometheus Books

تاریخ انتشار: آوریل ۲۰۰۳

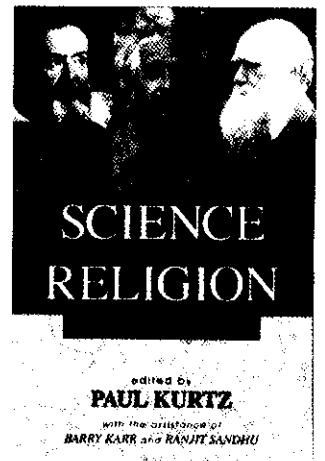
صفحه ۳۶۸

ISBN: 1591020646

بخش عمده مقالات این کتاب، مکتوبات ارائه شده در کنفرانسی است که دو سال پیش در آتلانتا برگزار شد. سخن اصلی بیشتر مقالات این مجموعه این است که علم و دین هیچ‌گاه با یکدیگر سازگاری نداشته‌اند و از این به بعد نیز نخواهند داشت. نویسندگان مقالات مهم این مجموعه عبارتند از: دنیل دنت (Daniel Dennett)، ریچارد داوکینز (Richard Dawkins) و آرتور سی کلارک (Arthur C. Clarke) که مقالاتی در باب نظام احسن، نظریه‌های مربوط به خلقت و زیست‌شناسی اجتماعی ارائه کرده‌اند.

استیون وینبرگ (Steven Weinberg)، برنده جایزه نوبل در فیزیک، در مقاله خود اظهار می‌کند که گفت‌وگو میان علم و دین به هیچ‌وجه نمی‌تواند سودمند و قرین به توفیق باشد: "چون علم، این امکان را برای مردم فراهم می‌کند که بی‌دین باشند." پاول کرتس مدعی است که علم و دین به نحو حداقلی با یکدیگر سازگاری دارند چون درحالی که علم می‌کوشد فهم و درکی از جهان بیکران و اسرارآمیز ارائه دهد، دین می‌خواهد "شعر وجودشناختی مهیجی" از آن بسراید که محصول قدرت تخیل بشر است و سروده می‌شود تا آدمی عشق و امید خویش را حفظ کند و در عین حال بر ترس و تردید و بالاتر کیفی فائق آید.

پاول کرتس، ویراستار کتاب، استاد بازنشسته فلسفه از دانشگاه سانی در بوفالو است. او چند سال قبل نهادی با عنوان "کمیته بررسی‌های علمی درباره ادعاهای ماورای علمی" تأسیس کرد. کرتس تاکنون چندین کتاب درباره الهیات و شکاکیت نوشته است.

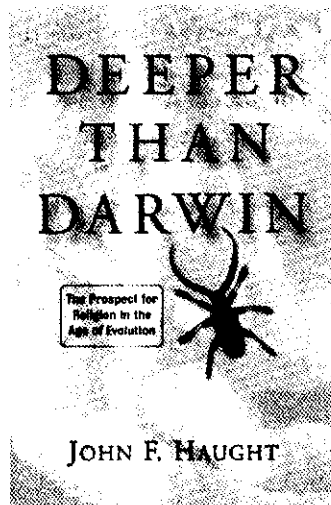
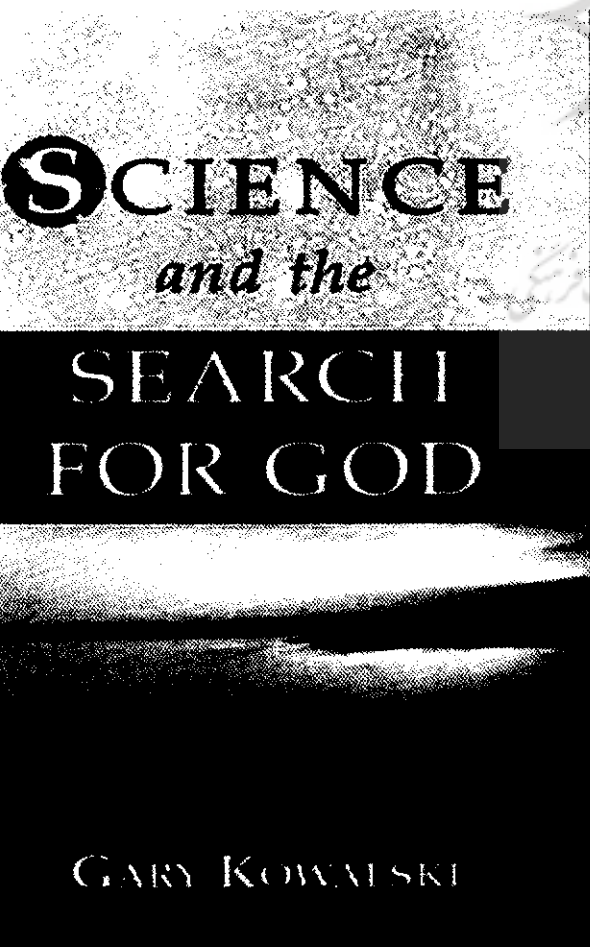

علم و جست وجوی خدا

Science and the Search for God
 نویسنده: گری کوالسکی (Gary Kowalski)
 ناشر: Lantern Books
 تاریخ انتشار: مارس ۲۰۰۳
 صفحه ۱۸۶
 ISBN: 1590560450

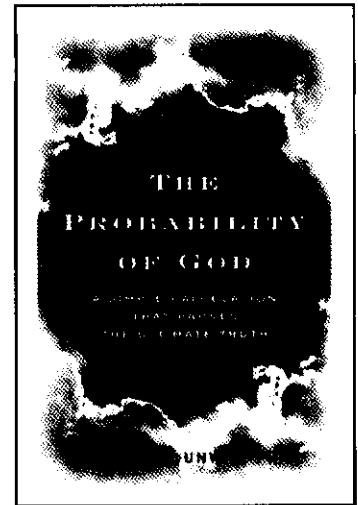
علم و جست وجوی خدا از جمله کتابهایی است که نویسنده موحد و دانشمند آن باور دارد که علم و دین می‌توانند در کنار یکدیگر و بدون تعارض و نزاع به حیات دوستانه‌ای ادامه دهند. از نظر کوالسکی، هیچ دلیلی برای اثبات این نیست که علم ما را به عدم اعتقاد به خدا یا انکار خالق سوق می‌دهد. کوالسکی می‌کوشد در این کتاب تصویر خدای کینه‌توز و قهار را که مترصد فرصت است تا خلایق را روانه جهنم سازد، نقد کند. مفهوم خدا برای او با مفهوم عشق و زندگی برابر است.

ژرفتر از داروین: چشم انداز دین در عصر تکامل

Deeper Than Darwin:
 The Prospect for
 Religion in the Age Of Evolution
 نویسنده: جان هاوت (John Haught)
 ناشر: Westvies Press
 تاریخ انتشار: می ۲۰۰۳
 صفحه ۲۵۶
 ISBN: 0813365902

هاوت، نویسنده این اثر، مدیر مرکز مطالعه علم و دین جرج تاون است. از نظر هاوت، حتی اگر جهان را بر مبنای نظریه تکامل نیز ببینیم، باز هم می‌توانیم آثار و نشانه‌های غایت الهی را در آن ببینیم. وی در این کتاب به نقد آرای دنیل دنت و فیلیپ جانسون می‌پردازد، که هر دو معتقدند جمع داروین و خدا ممکن نیست. به اعتقاد هاوت، جهانی که قوانین تکامل داروینی بر آن حاکم باشد، به پرسشهای دینی عمیق‌تری دامن می‌زند. جان هاوت پیشتر در کتابی با عنوان خدا پس از داروین استدلال کرده بود که باورهای دینی به کلی با زیست‌شناسی تکاملی سازگارند و هیچ تعارضی میان آنها نیست. گویی هاوت در ژرفتر از داروین، که آخرین اثر اوست، نظریه خود را یک گام دیگر جلو می‌آورد و اظهار می‌دارد دین و علم (داروینیسم) نه فقط تعارضی ندارند بلکه دین حقایق بیشتری درباره حیات برملا می‌کند.

احتمال وجود خدا: محاسبه‌ای ساده که وجود حقیقتی غایی را اثبات می‌کند

The Probability Of God:
 A Simple Calculation That
 Proves The Ultimate Truth
 نویسنده: استیفن آنوین
 (Stephen D. Unwin)
 ناشر: Crown Forum
 تاریخ انتشار: سپتامبر ۲۰۰۳
 صفحه ۲۷۲
 ISBN: 0761526846

این پرسش که "آیا خدا وجود دارد؟" شاید کهن‌ترین پرسش در تاریخ بشر باشد. بخش قابل توجهی از زندگی فیلسوفان و دانشمندان صرف پاسخ گفتن به این پرسش شده است. گفته می‌شود که معضل اساسی در پاسخ گفتن به این سؤال، ابهام مفردات مندرج در آن است (خدا / وجود / حمل وجود). اما آیا اگر ما زبان روزمره را که پر از ابهام و ابهام است کنار بگذاریم و به ریاضیات روآوریم، می‌توانیم پاسخی روشن و بی‌ابهام به این سؤال بدهیم؟ در واقع این همان کاری است که استیفن آنوین در این کتاب می‌خواهد صورت دهد. وی در این اثر به بررسی احتمال وجود خدا می‌پردازد. او می‌کوشد به انکای ریاضیات نشان دهد که اعتقاد به وجود خدا اعتقادی معقول است که شواهدی نیز آن را تأیید می‌کند. آنوین، دکترای خود را در فیزیک نظری از دانشگاه منچستر اخذ کرده است و تحقیقات مهمی در زمینه جاذبه دارد.

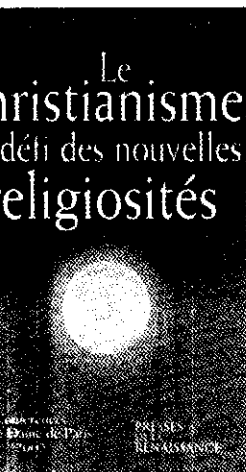
مسیحیت در ستیز با دینداری جدید (کنفرانس کارم در نتردام، پاریس ۲۰۰۲)

Le Christianisme au défi des
nouvelles religiosités: Conférences
de Carême
notre-Dame de Paris 2002

مؤلف: ژوزف ماری وری لیند
(Père Joseph-Marie Verlinde)

ناشر: پرس دو رنسانس
تاریخ انتشار: ۷ مارس ۲۰۰۲
صفحه ۱۹۶

ISBN: 2856168566

در ایمان مسیحی، مسیح
به عنوان خداوند و منجی
تلقی می‌شود و فرد مؤمن این
اقرار به ایمان را به قلب دنیایی
مملو از دگرگونی و تغییر که
در آن اندیشه مذهبی از سنت
مسیحی زودهد شده است
فرامی‌خواند. همچنین
اشکال نوین دینداری اغلب
انرژی‌های مولرایی را در برابر
خداوند متعال و منحصر به فرد
و متعین در ادیان یهودی و

مسیحی قرار می‌دهند. این طرز تفکر، مسیح را رب النوعی
در میان سایر انبیا می‌داند و متقابلاً به برخی اعمالی که
مسیحیت به آنها قائل نیست مهر تأیید می‌زند؛ اعمال و
افکاری از قبیل غیغویی، احضار ارواح و تناسخ. این منازعه
که طرف اصلی آن عصر جدید است مسیحیان را به
ژرفکاوی در ایمانشان فرامی‌خواند. بتازگی کنفرانس در
قالب هم‌اندیشی و تعامل درباره موضوعات فوق با حضور
نمایندگان جریان‌های نواندیش دینی در نتردام پاریس برگزار
شده که کتاب مسیحیت در ستیز با دینداری جدید حاصل
این کنفرانس هاست.

ژوزف ماری وری لیند محقق در شیمی آلی، در سال ۸۱۹
تحقیقاتش را به سمت تملات استعلایی سوق داد. وی
نخستین بار مسیح را در هنرستان کشف کرد؛ سپس به
اروپا بازگشت و مطالعات کلامی‌اش را در دانشگاه گورین
رُم بی گرفت و از دانشگاه لوون دکترای فلسفه گرفت و از
سال ۱۹۸۳ به هیئت کشیشان درآمد. وری لیند در دانشگاه
کاتولیک لیون به تدریس فلسفه طبیعی پرداخت و سپس
در سال ۱۹۹۱ با عضویت در جماعت ربانی خاندان
سن ژوزف دین خود را ادا کرد. وی در سال ۱۹۹۸ نیز کتاب
تجربه ممنوع را توسط انتشارات سن پل منتشر کرد.

انسان شناسی عمومی فرهنگها

(Branchements: Anthropologie de
L'universalité des Cultures)

مؤلف: ژان لوب آمسل
(Jean-Loup Amselle)

ناشر: فلاماربون
تاریخ انتشار: ۱ فوریه ۲۰۰۱
صفحه ۲۶۵

ISBN: 2082125475

کتاب ژان لو آمسل اثری قوی و پربار است که
در قالب مطالعه میدانی، بدون حشو و زواید به
موضوعات اصلی پرداخته است. این کتاب تأملات
یک انسان‌شناس است درباره مبانی علمی‌اش.
آمسل به چالاکي چارچوب ذهن را درمی‌نوردد تا
به موازات امور فرهنگی و مذهبی در باب امور
سیاسی و عینی نیز اندیشه کند، و این توفیق شاید
از آن روست که وی از قبل بر قصد و نیتش واقف
بوده است. مؤلف با دنبال کردن استعاره‌ای نو
برای صحبت کردن در باب فرهنگها فقط و فقط
در اندیشه کمک به مخاطبش بر آمده است تا به او
دیدنی تازه درباره آینده فرهنگهای مختلف در
عصر جهانی شدن ببخشد. آنچه آمسل در این اثر
پی می‌گیرد این است که خیال نیل به جهانی
تک‌صدا را که محصول درآمیختگی فرهنگها
باشد، نقش بر آب کند و هر جهانی را به مثابه
عاملی بی‌منفذ بنمایاند. حال آنکه معمولاً استعاره
امتزاج نژادها سبب وسعت دید ما نسبت به
فرنگها می‌شود.

این کتاب که محصول کاری میدانی است، ما را در
پایتخت سه کشور آفریقایی یعنی باماکو پایتخت
مالی، قاهره پایتخت مصر و کناکری پایتخت گینه،
با تکیه بر ادیان و فرهنگها و آداب و سنن مردم
گردش می‌دهد.

کوه در اقیانوس: تفکر بودیسم، شفقت مسیحی

La Montagne dans l'océan:
Méditation et compassion dans
le bouddhisme et le christianisme

مؤلف: ژان ایو لو لوب
(Jean-Yves Leloup)

ناشر: آلن میشل
تاریخ انتشار: ۲ فوریه ۲۰۰۰
صفحه ۱۸۵

ISBN: 2226114270

در سنت خاور دور، کوه نشانه تعمق است و
اقیانوس نشانه ترجم. ژان ایو لو لوب با ذکر اصول
تعمق، مراقبه، دعا، دستیابی به آرامش باطنی، دست
یافتن به ژرفای سکوت و ... در بودیسم و اصول
مهربانی، دستگیری، نوع دوستی، مشارکت آگاهانه،
حمایت، بخشش و ... در مسیحیت، به نحو قابل
ملاحظه‌ای در باب محورهای بنیادین بودیسم و
مسیحیت می‌اندیشد و البته به تفاوتها، شباهتها و
نقاط قوت آنها می‌پردازد.

این اثر، منظری است برگرفته از معنویتی همگانی
در پرتو اخلاق مدرن. نویسنده ژرفکاوای درونی را به
منزله هنری حقیقی و به منظور تعلیم عملی
راستین، جذاب و متعادل می‌نمایاند.

بیماری اسلام

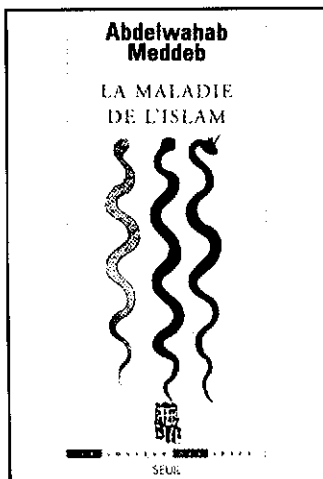
La Maladie de l'Islam

نویسنده: عبدالوهاب مدب
(Abdelwahab Meddeb)

ناشر: سوبیل
تاریخ انتشار: ۲۰۰۲
ISBN: 2020134934

اگر تعصب به عقیده ولتر، بیماری کاتولیسیم بود و نازیسم به عقیده توماس مان، بیماری آلمان، انحصارطلبی براساس محتوای این کتابه بیماری اسلام است. در اسلام همواره به نص و سنت پیامبر توجه بسیار شده اما با آنکه در این رویه، تأویل مبتنی بر شرایط روز تصریح گردیده تفسیر به رأی منابع اجتناب‌ناپذیر است. متأسفانه مطالعه این متون در سایه جهل کهسوانان، موجب نضج یافتن طبقه انحصارطلب گردیده است. برای درک عوامل پیدایش این بیماری، باید به اعماق تاریخ اسلام سفر کرد: به بغداد زمان خلافت عباسیان، به دمشق دوران پایانی جنگهای صلیبی و زمان استیلای مغول و به عربستان قرن هجدهم میلادی تحت نفوذ وهابی گری.

این کتاب برای دریافتن دلایل درونی بیماری اسلام ما را به این سفرها فرامی‌خواند. البته دلایل بیرونی نیز بر وخامت این بیماری افزوده است که عبارتند از: ناشناخته ماندن اسلام توسط غرب و انکار اصول اسلام توسط غربیها بر پایه منافعشان که مثال اعلاهی این برخورد ناعادلانه امروزه در قالب برتری طلبی آمریکا متجلی است. نویسنده این کتاب، عبدالوهاب مدب، نویسنده و شاعر تونسی تبار و ساکن پاریس است. او در دانشگاه پاریس ادبیات تطبیقی تدریس می‌کنند سردبیر مجله انترناسیونال ددال (International Dedal) است و حدود ۱۰ اثر به رشته تحریر در آورده و مقالات متعددی در نشریات Dedale و Communication, Esprit منتشر کرده است.

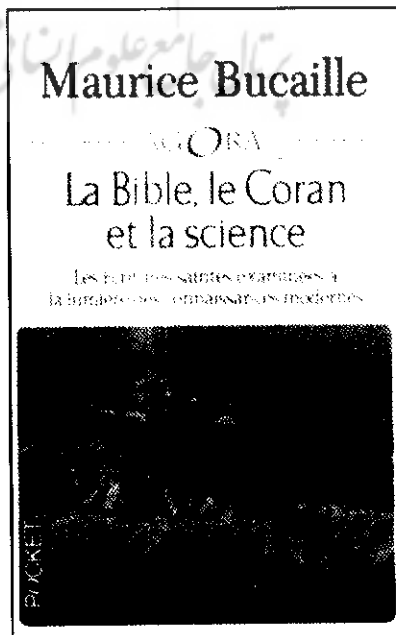
کتاب مقدس، قرآن و علم: تجارب کاتبان قدیس در پرتو شناخت مدرن

La Bible, le Coran et la Science :
Les ecritures saintes examinees
a la Lumiere des
connaissances Modernes

مؤلف: موریس بوکای (Maurice Bucaille)

ناشر: بوکت
تاریخ انتشار: ۲۲ ژانویه ۲۰۰۳
۳۶۹ صفحه
ISBN: 2266131036

موریس باکای براساس مطالعه عینی درباره دیدگاه‌های دریافتی از عهد عتیق، عهد جدید و قرآن را با جست و جو در تمایز میان این متون و با هدف یافتن حقیقت وحی از میان خطاهای مترجمان متون می‌کاود. او در متنی شورانگیز، پیروان این ادیان را برابر نکته‌ای اساسی قرار می‌دهد که وحی از سوی یک خدای واحد، در قالبهای بیانی مختلف و طی زمان، تداوم داشته است و این درست همان چیزی است که پیروان ادیان مختلف را در عصر جدید گرد یک محور جمع می‌کند و از تفرقه آنها ممانعت به عمل می‌آورد.

یهودیان و مسلمانان در تونس: برادری و نفاق

Juifs et musulmans en Tunisie :
Fraternite et dechirements

مؤلف: سونیا فلوس (Sonia Fellous)

ناشر: سوموچی
تاریخ انتشار: ۳ ژوئن ۲۰۰۳
۴۴۳ صفحه
ISBN: 2850566322

بیش از هزار سال است که در سرزمین تونس، یهودیان و مسلمانان در کنار هم زندگی می‌کنند. جمعیت یهودیان که قبل از استقلال آن کشور بالغ بر صد هزار نفر بوده، امروزه به کمتر از دوهزار نفر تقلیل یافته است که اغلب آنها حاشیه‌نشین هستند. دلیل فروپاشی این همزیستی هزارساله چیست؟

این کتاب برای نخستین بار نظریات محققان فرانسه، تونس و اسرائیل را گرد می‌آورد؛ نظریاتی که محور ارتباطی آنها را فراتر از مدیترانه می‌گستراند و یهود را از دیدگاه اسلام بررسی می‌کند و از این رهگذر اسحق و اسماعیل را درخصوص جامعه سامی وارد گفت‌وگو می‌کند. این کتاب مشتمل بر بخشهای زیر است:

۱. از قرون وسطی تا دوران مدرن ۲. روابط میان یهودیان و مسلمانان در قرون ۱۸ و ۱۹. آزمون و فهم مدرنیته ۴. روابط یهودیان و مسلمانان در ضرب‌آهنگ موج ایدئولوژی‌ها و مکاتب سیاسی قرن بیستم ۵. آداب و رسوم توده‌ها و جوامع ۶. تأثیرات متقابل فرهنگی ۷. ارتباطی جامعه یهود پس از استقلال: گسستگی و پیوستگی ۸. ذهن و نگاه امروز

بنیادگرایی در سه دین آسمانی: یهودیت، مسیحیت، اسلام، به کدام سو؟

وصیت من:
شعله وصل

الاصولیه فی الشرائع السماویة الثلاث: اليهودیه، المسیحیه، الاسلام، الی این؟
تألیف: موفق العطار
ناشر: مؤسسه الایمان، بیروت، دارالرشید، دمشق
تاریخ انتشار: ۲۰۰۲
۲۸۸ صفحه، چاپ اول

Mon Testament: le feu de l'alliance
مؤلف: آندره شوراقی (Andre Chouraqui)
ناشر: بایارد
تاریخ انتشار: ۱۶ مه ۲۰۰۱
۱۹۶ صفحه
ISBN: 2227439114

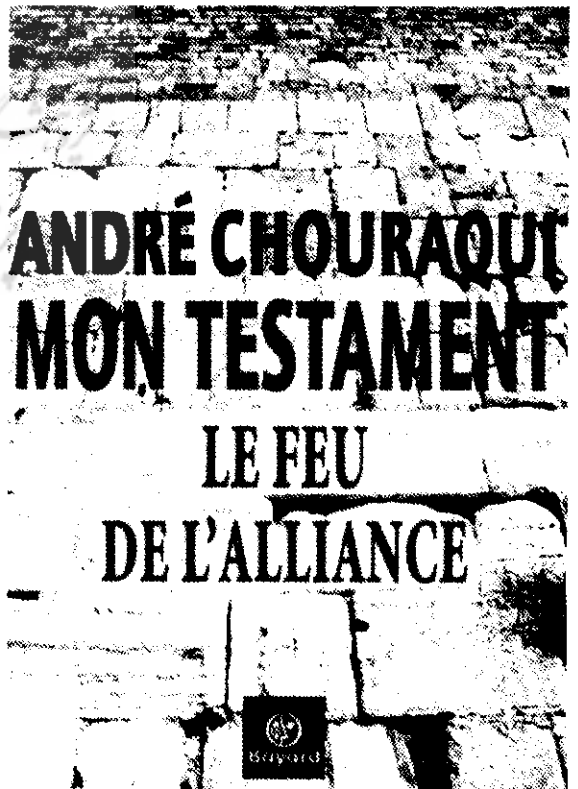
این کتاب به مفهوم بنیادگرایی می‌پردازد؛ واژه‌ای که اینک در دو معنای متفاوت به کار می‌رود: یکی به معنای لغوی که به معنای بازگشت به اصل و ریشه است و دیگری مفهومی که بیشتر در غرب به کار می‌رود و آن افراط و سخت‌گیری در التزام به احکام و سنت‌های دینی است.
مؤلف در این کتاب با دقت بسیار و روشی علمی، نمونه‌هایی از بنیادگرایی دینی ارائه کرده که در قالب برنامه‌های مختلف و با نام‌های گوناگون همچون حزب، گروه، دسته، جنبش، سازمان، جبهه، فرقه و... در مناطق و کشورهای مختلف جلوه کرده و می‌کند.
مطالب این کتاب بر محور سه دین آسمانی یهودیت، مسیحیت و اسلام استوار است.

کنار گذاشتن بازی با آتش نفاق و نفرت‌ها لازمه زندگی امروز است. پس باید جامه اندیشه‌های مندرس را برداریم و به سوی گرمای شعله وصل بشتابیم. در این کتاب آندره شوراقی، که مردی سه‌فرهنگی است، نگاهی انسانی، ادبی و معنوی دارد. او در الجزایر متولد شد، در فرانسه تحصیل کرد و از سال ۱۹۵۸ به اورشلیم رفت و مشاور مخصوص بن‌گوریون و عهده‌دار سمت معاونت شهرداری شد.

در بخش بنیادگرایی یهودی، انواع و گرایشهای کهن و جدید آن بویژه آن دسته از گرایشهایی که رنگ و بوی سیاسی یافته، همچنین جناحهای معارض با این نگرش مطرح شده است.
در این بخش نویسنده به بنیادگرایی و جریان تندروی یهودی پرداخته؛ جریانی که در دوران معاصر موجب روی کار آمدن شخصیت‌هایی افراطی همچون آریل شارون در اسرائیل شده است و با تبیین مکتبها و گرایشهای بنیادگرایانه یهود در طول تاریخ، یادآور شده که بنیادگرایی در یهودیت از با سابقه‌ترین اشکال بنیادگرایی‌های دینی است.

اثر ادبی او بر پایه ترجمه و تفسیر کتاب مقدس از زبان عبری، عهد جدید و قرآن صورت پذیرفته است.

در بخش دوم بنیادگرایی مسیحی و نقطه تلاقی آن با بنیادگرایی یهودی مطرح شده است.
در این بخش مؤلف با یادآوری این نکته که برای اولین بار پروتستان‌های امریکایی خود را بنیادگرا نامیدند تا خود را از دیگر پروتستان‌ها که پایبند به الزامات دینی نبودند جدا کنند، نگاهی ویژه به افراطیان مسیحی در ایالات متحده امریکا دارد که به اعتقاد نویسنده تا حد زیادی با تندروهای یهودی همفکرند و دلیل اساسی این نزدیکی فهم نادرست آنان از تورات است که بعضاً برای آن اهمیتی بیش از انجیل قائلند. و به همین دلیل حق یهودیان را در بازگشت به سرزمین مقدس، حقی الهی می‌نندارند و نزاع و جنگ با یهودیان را در این خصوص، مقابله با مشیت و خواست خداوند به حساب می‌آورند. همچنین در این بخش، توجه خاصی به دیگر ویژگی بنیادگرایی مسیحی در ایالات متحده امریکا شده و آن تعصب شدید و برخورد تبعیض‌آمیز آنان با فرهنگها و نژادهای مختلف است که موجب شکافها و مشکلات اجتماعی پیچیده‌ای در داخل خود ایالات متحده امریکا شده است.

در بخش بعدی کتاب به بنیادگرایی اسلامی، ویژگی‌ها، نشانه‌ها و انگیزه‌های آن، جریانهای بنیادگرایی اسلامی از حسن ائینا و اخوان المسلمین و جماعت التکفیر و الهجره و جنبشهای بنیادگرایی اسلامی معاصر با انگیزه مقاومت در برابر تجاوز اسرائیل پرداخته می‌شود.
در این بخش نویسنده به اصول گرایی اسلامی توجه کرده و دلایل رویکرد افراطی به آموزه‌های اسلام و کاربرد خشونت برای تأمین اهداف را بر شمرده است.

در پایان این بخش مؤلف متذکر می‌شود که حرکت‌های بنیادگرایانه اسلامی همچون دیگر حرکت‌های مشابه در دیگر ادیان، وقتی از تحقق اهداف و آرمان‌های خود از راه‌های مسالمت‌آمیز و دمکراتیک مأیوس می‌شوند و راه گفت‌وگو با حکومتها یا دیگر مراکز قدرت را بسته می‌دهند، به خشونت روی می‌آورند، هر چند چنین رویکردی بدون تردید به زیان مصالح عمومی تمام می‌شود. همچنین مؤلف یادآوری کرده است که این سه دین آسمانی بیش از هر زمان دیگری نیازمند اعتدال و دوری از افراط در اعتقادات دینی‌اند، به این دلیل که میانه‌روی در اصول مسلم و پذیرفته‌شده در دیدگاه رشدیافته عقلا، تنها راه‌هایی از برخورد‌ها و کشمکشها میان ادیان است؛ کشمکشهایی که خاطره تاریخ هزینه سنگین آن را به یاد سپرده است.

موفق العطار، نویسنده این کتاب، مسلمانی مقیم امریکاست و در کتاب خود کوشیده با دقت بالای علمی، این تحقیق را با آوردن نمونه‌هایی واقعی از بنیادگرایی در این سه دین بزرگ آسمانی پررنگ سازد؛ نمونه‌هایی که به کشورهای مختلف مرتبط می‌شود و هر یک با برنامه‌های متعدد و در زیر پرچمهای گوناگون به فعالیت می‌پردازند. و این تلاش موجب شده این کتاب به‌عنوان کتابی مرجع و مجموعه‌ای تخصصی مطرح باشد.

قرآن و تورات، موارد اختلاف و اتفاق؟

القرآن و التوراه این بنفکان و این بفتقران؟

مؤلف: حسن الباش

ناشر: دار قتیبه، دمشق

تاریخ انتشار: ۲۰۰۲

صفحه، جلد اول و ۵۱۰ صفحه جلد دوم

در مطالعه تطبیقی ادیان، بدون تردید کارآمدترین روش، مقارنه و مقایسه متون دینی با یکدیگر است چرا که در پرتو چنین مطالعه‌ای است که می‌توان امیدوار بود مطالعه‌ای با منطق علمی و واقعی و غیرمتأثر از تمایلات و تعصبات تحقق یابد.

اولین تألیف دکتر حسن الباش با عنوان قرآن و تورات که به عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارائه شده، از نخستین کتابهایی از این دست است که در جهان عرب منتشر شده است. نویسنده در مطالعه تطبیقی ادیان به متون اصیل دینی مراجعه می‌کند تا بتواند میان آنچه با تاریخ و تحلیل علمی موافق است و آنچه با آن سازگار نیست تفاوت فائل شود.

مباحث این کتاب که تاکنون دوبار و برای آخرین بار در سال گذشته در دو مجلد نشر یافته، به قرار زیر است:

جلد اول با مقدمه‌ای درباره علم مقارنه و مطالعه تطبیقی ادیان به عنوان ضرورتی قطعی در زمان ما آغاز می‌شود و به دنبال آن تمهیدی درباره تورات، صحت و تاریخ آن آمده است. سپس در شش فصل به ترتیب به این موضوعات پرداخته می‌شود:

شکل‌گیری تورات و حقایق قرآنی در این زمینه، داستان آدم تا طوفان نوح، پیامبران اولیه، غیبت یوسف تا پیامبری موسی، دوره بعد از موسی و سموئیل تا داود و سلیمان.

همچنین در پایان این جلد، در ضمیمه‌ای از گذشته و حال یهودیان و تراژدی اشغال فلسطین در دوران معاصر سخن به میان آمده است.

جلد دوم کتاب نیز با مقدمه‌ای درباره علم مقارنه و مطالعه تطبیقی ادیان آغاز می‌شود و در آن به تکامل این مفهوم در گذر تاریخ، روش تطبیق متن با متن و راهیابی اساطیر به عقاید یهود توجه شده است. مباحث اصلی جلد دوم نیز در دو بخش اساسی تنظیم شده:

بخش اول به بررسی عقاید اختصاص یافته که در شش فصل آن مباحث زیر آمده است: عقاید مربوط به تاریخ، سیر تحول تصور خداوند در میان یهودیان، نبوت و مفهوم آن از دیدگاه قرآن و تورات، موجودات ماوراءالطبیعه از دیدگاه قرآن و تورات، مرگ، رستاخیز، بهشت و جهنم از دیدگاه قرآن و تورات و سیر تحول عقیده یهودیان با تأثیرپذیری از اخبار و فلاسفه.

بخش دوم هم به عبادات و معاملات می‌پردازد که سرفصل‌های آن به این شرح است: پیش‌درآمدی در تاریخ عبادات و معاملات نزد مردمان منطقه، معبد و عبادت یهودیان در تورات و قرآن، حال و هوای عبادت، نماز و اعیاد یهودیان، احکام شخصی در یهودیت، مجازاتها در شریعت توراتی و قرآنی، حقوق انسان یهودی و نحوه تعامل با دیگر انسانها در یهودیت.

دکتر حسن الباش، نویسنده این کتاب در سال ۱۹۴۷ میلادی در فلسطین به دنیا آمد و یک سال بعد و در پی تشکیل حکومت غاصب اسرائیل در سال ۱۹۴۸ به همراه خانواده مجبور به ترک خانه و وطن خود شد و راهی سوریه گشت. تحصیلات ابتدایی را در این کشور به پایان رساند و در سال ۱۹۷۳ در رشته ادبیات زبان عرب از دانشگاه دمشق فارغ‌التحصیل شد و مدرک کارشناسی ارشد و سپس دکترای خود را در رشته ادیان تطبیقی دریافت کرد و مدرکی نیز از دانشگاه الاوزاعی لبنان، در رشته اسلام‌شناسی اخذ کرد. وی عضو اتحادیه نویسندگان و متفکران فلسطینی است و به کشورهای مختلفی از جمله جمهوری اسلامی ایران سفر کرده و از سال ۱۹۷۵ تاکنون به تدریس، تألیف و تحقیق اشتغال داشته و ده‌ها مقاله، کتاب و سخنرانی علمی - مرتبط با تحصیلات وی - از او به جای مانده است.

بیداری ایمان در مه‌ایانه

منسوب به اشوه گوشه

ترجمه و تحقیق: ع. پاشایی

ناشر: نگاه معاصر با همکاری مرکز گفت‌وگوی تمدن‌ها

تاریخ انتشار: ۱۳۸۲

بیداری ایمان یکی از معروفترین متون آموزش دینی بوداییان مه‌ایانی- یکی از دو طریقت بزرگ بودایی- است.

کتابهای مقدس بودایی، بالغ بر هزار متن، به دو گروه سوتره و شاستره تقسیم می‌شوند که اولی شامل متون اصلی است که از زبان بودا آموخته شده و شاستره‌ها به شرح آیین‌ها اختصاص دارند.

بیداری ایمان از نوع سوتره‌هاست و شروح متعددی بر آن نوشته شده است. در این متن موجز کمابیش درباره همه مفاهیم کلیدی آیین بودای مه‌ایانه بحث شده و تلخیص جامعی از اصول بنیادی این آیین ارائه شده است.

ترجمه فارسی این اثر شامل متن، دلایل نوشتن آن، تفسیر و شرح ون هیو بر آن است. متن کتاب با دعا آغاز می‌شود و با نیایش پایان می‌گیرد و بیکره اصلی کتاب میان این دو بخش قرار گرفته که شامل پنج قسمت است.

نویسنده در قسمت اول هشت دلیل برای نوشتن کتاب می‌آورد. در قسمت دوم طرحی به دست می‌دهد که در بحثهای بعدی به بسط آن می‌پردازد، در قسمت سوم درباره آموزه‌های نظری آیین مه‌ایانه که فهرست آنها را در طرح قبلی ارائه کرده بود بحث می‌کند. در چهارمین قسمت کاربردهای عملی نظریه‌های بحث‌شده در بخش پیش را بیان می‌کند و در آخرین قسمت انواع عمل مخلصانه را توصیف می‌کند و درباره فواید آن سخن می‌گوید.

درباره نویسنده متن در مقدمه چنین توضیح داده شده: نویسندگان سوره‌های آیین بودای کهن به‌خاطر جلال هرچه بیشتر دینشان عمداً نام و نشانی از خود به جا نمی‌گذاشتند. اما گذاشتن نام اشوه گوشه بر این کتاب بستگی زیادی به آوازه این متن دارد. این متن در چین به ما - مینگ یعنی "خروش اسب" معروف است که ترجمه تحت‌اللفظی اشوه-گوشه است؛ این نام را از این حکایت گرفته‌اند که شعرهای او چنان برانگیزاننده بود که هنگام خواندن آنها اسبها هم به خروش برمی‌خاستند.

گفتنی است اشوه گوشه که در قرن اول یا دوم میلادی می‌زیسته، نخستین شاعر سنسکریت به سبک شعر درباری بوده است. وی همچنین نخستین نمایشنامه‌نویس هندی است که آثارش باقی مانده است.

درباره سبک نوشتاری کتاب هم آنچه بیش از همه به چشم می‌آید ایجاز آن است. گویا خردورزان قرن پنجم یا ششم میلادی که مخاطبان معاصر متن بوده‌اند، درازسخنی گفتارهای دراز‌آهنگ را کسالت‌آور می‌دانستند و طالب چیزی بودند که به لفظ اندک و به معنی بسیار باشد.

اندر باب اجتهاد (درباره کارآمدی فقه اسلامی در دنیای امروز)

آیین مغان (پژوهشی درباره دینهای ایرانی)

ترجمه و تألیف: هاشم رضی

ناشر: سخن

تاریخ انتشار: ۱۳۸۲

جستارهایی از: عبدالکریم سروش، حسینعلی منتظری، سعید عدالت‌نژاد، جعفر سبحانی، احمد عابدینی و محمد مجتهد شبستری

ناشر: طرح‌نو

تاریخ انتشار: ۱۳۸۲

هاشم رضی

آیین مغان

پژوهشی در باره دین های ایرانی

این اثر حاصل پنج سال پژوهش، ترجمه و تألیف منون باستانی یونانی، رومی، لاتین، سریانی، عربی، پهلوی و فارسی زرتشتی است.

هاشم رضی که پیش از این نیز کتابهایی در حوزه ادیان باستانی و بویژه آیین زرتشت منتشر کرده بود، در این کتاب آثار مورخان و نویسندگان یونان از سده پنجم پیش از میلاد را که همزمان با اوایل پادشاهی داریوش بزرگ بوده، بررسی کرده است.

در بخشهای اولیه، نظر مؤلف بیشتر متوجه مورخان و نویسندگان پیش از میلاد بوده که درباره زرتشت و دین زرتشتی و سایر ادیان و آیینهای ایرانی مطالبی نوشته بودند. در این قسمت که بخشهای اول و دوم کتاب را شامل می‌شود مواردی همچون آیینهای دینی ایرانیان، آیینهای پنهان پارسیها در روایات هرودوت، گزارش یونانیان درباره سفر فیثاغورث به ایران، زمان زرتشت در نوشته‌های خسانتوس و موازنه میان خدایان یاد شده در روایت هرودوت و یشت‌ها به چشم می‌خورد.

بررسی قدمت نام اهورا مزدا، مهر و آناهید در ایران و تحقیق درباره نقش فروهر و کشف رموز و استعارات آن و مسأله ارتباط دین هخامنشی با مزدیسنی از موضوعات طرح شده در سومین بخش کتاب است.

همچنین پاسخ دادن به این پرسشها که مغان چه کسانی بودند و چگونه خود را زرتشتی جلوه دادند؟ آیا زرتشت با مغان شناخته شده ارتباطی داشته؟ و بررسی منشأ مغان از جمله مواردی است که در بخش چهارم قرار گرفته است.

بخش پنجم به طرح مواردی نظیر زمان تولد و ظهور زرتشت، نظرات ارسطو درباره مغان و زرتشت، آیین زروانی و فلسفه آن و طول مدت پیکار اورمزد و اهریمن اختصاص یافته است.

در ششمین بخش کتاب توجه به سوی مورخان پس از میلاد است و به آثار استرابو، پولیبیوس، کنزیاس، دیوخری کوستوم و آگاسیاس درباره آیینهای ایرانی اشاره شده و میاحتی از قبیل انطباق و مقایسه نامهای یونانی- ایرانی ایزدان، ایزدان مشهور و نام و اثر آنان، خدایان قدیم ایران، زندگی زرتشت در جوانی مطرح می‌شود.

بررسی منابع پهلوی درباره دین و زندگی زرتشت در بخش هفتم صورت گرفته است و در آخرین بخش یعنی هشتمین بخش هم خلاصه‌ای از منظومه زرتشت‌نامه سروده کیکاویوس پسر کیخسرو بررسی شده است. در این منظومه داستان زرتشت به شعر درآمده است.

گفتنی است که این منظومه نخستین بار در اروپا به وسیله انکتیل دوپرون معرفی شده که بعدها ایستویک آن را در سال ۱۸۴۳ منتشر کرد و در ایران نیز در سال ۱۳۳۸ توسط محمد دبیرسیاقی منتشر شد.

در کتاب اندر باب اجتهاد تصویری از دو نوع نگاه و دو نوع روش در اجتهاد اسلامی ترسیم شده است. این کتاب با طرح اختلاف دیرینه اشاعره و معتزله در تاریخ کلام اسلامی به بازخوانی این دو نظرگاه در اجتهاد پرداخته و نمود آن در روزگار معاصر را با عنوان دو گرایش در اجتهاد تقسیم‌بندی کرده است که عبارتند از: طرفداران اجتهاد "نقل محور" و پیروان اجتهاد "عقل محور".

در اجتهاد نقل محور اعتقاد بر این است که چون خداوند از طریق پیامبر و به نظر شیعه، امامان معصوم همه آنچه را باید بگوید گفته است، دیگر حاجتی به تفکر و عقل بشری در این قلمرو نیست. شریعت را باید آموخت و در آن غور کرد و از عقل نیز در این تأمل و هماهنگ ساختن متون و تفاسیر آن بهره جست. یعنی عقل ابزاری است برای فهم بهتر متن و رفع و رجوع تعارضهای اولیه آن.

در این اجتهاد، تفاوت محسوسی در روش میان اهل سنت و شیعیان وجود ندارد.

در اجتهاد عقل محور در قلمرو فقه، عقل به عنوان منبع مستقل برای صدور حکم به رسمیت شناخته می‌شود. این روش چند خصیصه بارز دارد که عبارتند از:

۱. توجه جدی به تأثیر مؤلفه زمان و مکان در فرآیند استنباط؛
۲. هر حکمی که با عدالت سازگار نباشد قابل طرد است؛
۳. پایبندی به تمام لوازم علمای اصولی؛
۴. جایگزین کردن فرآیند استنباط جمعی به جای تکروی شخصی و
۵. حفظ میراث فرهنگ اسلامی از طریق تفسیر و بازخوانی مؤلفه‌های آن.

از منظر طرفداران

اجتهاد عقل محور، با شرایط جهان امروز باب اجتهاد نقلی مسدود شده و اگر بخواهیم تصدیق عقل‌پذیر بودن آموزه‌های اسلامی را استمرار بخشیم و مسائل فردی و اجتماعی انسان امروز را مورد توجه قرار دهیم نمی‌توانیم به اجتهاد نقل محور تکیه کنیم.

در این کتاب مقالات حسینعلی منتظری، جعفر سبحانی و احمد عابدینی در جایگاه دفاع از اجتهاد "نقل محور" قرار دارد و در برابر آن مقالات عبدالکریم سروش، محمد مجتهد شبستری و سعید عدالت‌نژاد در موضع دفاع از دیدگاه "عقل محور" قرار گرفته است.

ادبیات اجتهاد